

Magistr OL

Tədris Mərkəzi

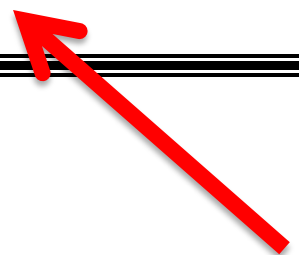
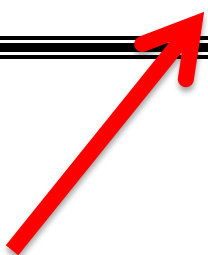

Windows 10

Bu vəsait magistraturaya hazırlaşan, ixtisası informatika olan, dövlət qulluğuna hazırlaşan bir sözlə desək informatikaya marağı olan hər kəs üçün nəzərdə tutulmuşdur. Bu vəsaitdəki verilmiş qaydaları əzbərləyərək Windows 10 əməliyyat sistemi ilə bağlı qəbul imtahanlarında uğurlu nəticə göstərə bilərsiniz. Bu vəsaitlə yanaşı Magistr OL Tədris Mərkəzinin informatika kitabında öyrənib testləri işləyərək qəbulda maksimum nəticə göstərə bilərsiniz. Vəsait Magistr OL Tədris Mərkəzinə məxsusdur və vəsaitin başqa yollarla artırılması, dəyişdirilməsi, müəllif hüquqlarının pozulması *QƏTİ QADAĞANDIR*.

**Bu Dərsin Onlayn Formada İzahına Baxmaq Üçün
Bizim Youtube Kanalımıza Aşağıdakı Linkə Keçid
Edərək Abunə Ola Bilərsiniz.**

<https://youtube.com/c/magistroltm>

Windows 10 Əməliyyat Sistemi

DİM Qəbul Proqramı:

1. Windows 10 ƏS-nin təyinatı və əsas xüsusiyyətləri. Windows 10 ƏS-nin əsas anlayışları.
2. Windows 10 ƏS-nin əsas obyektləri: fayl, qovluq (folder), qısayol (shortcut).
3. Windows 10 ƏS-nin əsas komponentləri: iş masası (Desktop), baş menyu (Start), tapşırıqlar paneli (Taskbar) və onlarla iş.
4. Windows 10 ƏS-də AERO interfeysinin funksiyaları.
5. Windows 10 ƏS-də pəncərələrin növləri və onlarla iş prinsipləri. Pəncərənin komponentləri (Window Components) və onun idarəetmə elementləri. Pəncərələrin nizamlanması.
6. Windows 10 ƏS-nin fayl sistemi: diskler, qovluqlar və fayllar.
7. Windows bələdçisi (Windows Explorer).
8. Qovluqlar və fayllar üzərində əməliyyatlar.
9. Proqram və faylların axtarışı. Şablonlardan istifadə (*, ?).
10. Mübadilə buferi.
11. Windows 10 ƏS-də idarəetmə paneli (Control Panel) və onunla iş prinsipləri.
12. Windows 10 ƏS-də standart proqramlar (Windows Accessories).

Windows 10 ƏS-nin təyinatı və əsas xüsusiyyətləri və əsas anlayışları.

Bu mövzuda çox danışib başınızı ağrıtmıq istəmirəm. Çünki siz artıq bilirsiniz ki, əməliyyat sistemləri kompüterin işini idarə edir, tətbiqi proqramları işə salır, onlar arasında informasiya mübadiləsinə təmin edir. Windows 10 əməliyyat sistemi də özündən əvvəlki sistemlər kimi bütün bunların hamsını edir və özündən əvvəlki Windows sistemlərindən fərqli olaraq daha dinamik daha təkmilləşdirilmiş bir interfeysə sahibdir. Və Aşağıdakı versiyaları var:

Home – Tablet və ya PC modunda işləmək üçün istifadə olunur.

Pro – İş mühiti üçün istifadə olunan versiyadır

Enterprise – Eynilə Pro versiyası kimi işləyənlər üçün nəzərdə tutulmuş versiyadır, firmalar və şirkətlərdə istifadə olunan kompüterlər üçün nəzərdə tutulub.

Education – Təhsil müəssisələri üçün nəzərdə tutulmuş versiyadır, Enterprise versiyasının bütün özəlliklərinə sahibdir.

Əgər Kompüteriniz güclüdirsə at kimi işləyirsə ☺ ona Enterprise versiyası yükləyin. Yox əgər zəifdirsə can verirsə ona digər zəif versiyaları yükləməyiniz məsləhətdir. (Bəziləriniz deyəcək ki mənim nəyimə lazımdır **Windows 10** ? Qəbulda ən azı 2 sualınız bu mövzudan olacaq).

Windows 10 ƏS-nin əsas obyektləri: fayl, qovluq (folder), qısayol (shortcut).

Windows 10 Əməliyyat sisteminin əsas obyektləri fayl, qovluq və qısayol qardaşlarıdır.

Qovluq: Digər qovluqları, faylları və qısayolları bir yerə yığır (öz daxilində saxlayır). Qısa nənələrin sandığı kimi bir şeydir.

Fayl: Bir ümumi ad altında toplanmış verilənlər yığımıdır. Diskdə adlandırılmış hissədir. Faylın tərifləri çoxdur ancaq sizin anlayacağınız dildə deyim. Bir word sənədi, bir mp3 musiqisi, bir şəkil və s. və s. bunlar hamsı fayldır. Qovluqdan fərqli olaraq faylın adı iki hissədən ibarət olur. Bunu siz artıq əvvəlki dərstdən bilirsiniz. Ona görə də çox da xırdalığa getməyi düşünmürəm.

Qısayol: 1kb yaddaşa malikdir. Qısayol obyektlərin özü deyil onlara olan keçiddir. Tutaq ki, D diskində 459 MB-lıq bir faylınız var. Onu Tez-Tez istifadə edirsiniz. O zaman həmin faylın qısayolunu çıxarıb ekrana qoya bilərsiniz ki, hər dəfə həmin faylı axtarmayasınız. Qısa yol silindikdə fayla heç nə olmaz sadəcə qısayol silinər. Ancaq qısayolun bağlandığı fayl silindikdə həmin qısayol işləməz. Qısayolu digər obyektlərdən fərqləndirmək üçün onun sol aşağı tərəfinə baxmaq kifayətdir. Orda əyri ox görürsünüzsə sizi təbrik edirəm siz artıq qısayolları tanıyırsınız.

Və beləcə Windows 10 əməliyyat sisteminin əsas obyektləri ilə tanış olduq.

Windows 10 ƏS-nin əsas komponentləri: iş masası (Desktop), baş menyu (Start), tapşırıqlar paneli (Taskbar) və onlarla iş.

Bu dərsimizdə Windows 10 əməliyyat sisteminin əsas komponentlərindən danışacağıq. Bunlar aşağıdakılardır:

- ✓ **Desktop (İş Masası)**
- ✓ **Taskbar (Tapşırıqlar Paneli)**
- ✓ **Start Menu (Baş Menyu)**

Əvvəlcə şəkillərinə baxaq sonra isə başlayaq xırdalamağa. Instagramları yoxdur güc bəla tapmışam şəkillərin

Desktop (İş Masası): Windows 10 Əməliyyat Sistemi açılarkən ekrana çıxan ilk pəncərə **Desktop**dur. Üzərində 5 sistem qovluğu yerləşir. Ancaq bu heç də o demək deyil ki bura ancaq sistem qovluqlarının məkanıdır. Biz öz istəyimizə uyğun olaraq bura digər qovluq, fayl, Gadgets və qısayolları da qoya bilərik. İndi isə sistem qovluqları haqda daha ətraflı danışaq.

User's Files Qovluğu Bu qovluğun daxilində əməliyyat sistemi susmaya görə qovluqları avtomatik olaraq yaradır. Məsələn biz yaddaşda şəkil saxlamaq istəsək və onu saxlamaq istədiyimiz yeri göstərməsək kompüter onu bu qovluğun daxilindəki şəkillər üçün olan qovluqda saxlayacaq.

✓ **Computer** Qovluğu Bu qovluğun daxilində Hard Diskin Bölmələri (C: və D: diskləri) Həmçinin digər yaddaş qurğularının işarələri yer alır. Məsələn kompüterə flaş, disk, yaddaş kartı qoşduqda onları da Computer qovluğunda tapa bilərsiniz.

✓ **Control Panel** Qovluğu Kompüterü sazlamak üçün lazım olan əməllərin hamısı bu qovluqdadır. "Azərbaycanca" desək kompüterin bütün "nastroykası" bu qovluğun daxilində yerləşir.

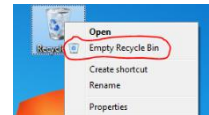
Yuxarıdakı 5 qovluqdan ancaq Control Panel qovluğunun ikonunu dəyişmək olmur. Yerdə qalan 4 qovluğun hər birinin işarəsini dəyişmək mümkündür. Məsələn zibil qutusunda səbət şəklinin əvəzinə sevmədiyiniz birinin şəklini qoya bilərsiniz ☺

✓ **Network** qovluğu Kompüter lokal şəbəkəyə qoşulduqda şəbəkəyə qoşulu digər kompüterlərin paylaşıdığı fayllar bu qovluğun daxilində yerləşir.

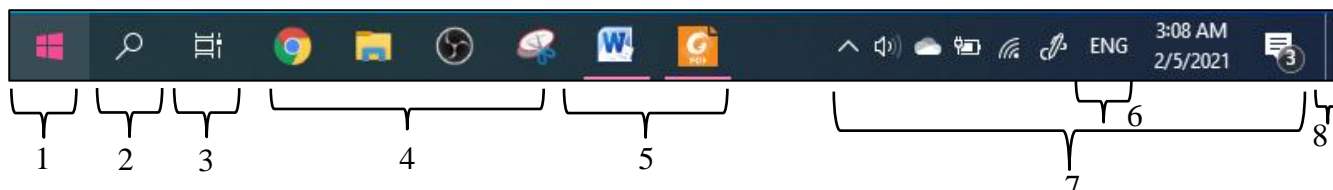

✓ **Recycle Bin** qovluğu Zibil Qutusu. **Ctrl+D, Delete** Silinmiş bütün fayllar bu qovluğun daxilində yerləşir. Həmin faylları təkrar geri qaytarmaq mümkündür. Faylların səbətə düşmədən silinməsinə istəyirsinizsə **Shift+del** düyməsindən istifadə edin. Lakin zibil qutusu boşaldıqdan sonra həmin faylları geri qaytarmaq olmur. Zibil qutusunu tam şəkildə boşaltmaq üçün onun kontekst menyusundan **Empty Recycle Bin** əmrini seçmək lazımdır. (Kontekst menyu piktoqram üzərində mausun sağ düyməsini basarkən açılan menyudur.)

a) **Gadgets (kiçik Proqramlar)** Gadget-lər kiçik proqramlardır. Və istifadəçi onları istədiyi vaxt desktop çıxara bilər. Tarix, saat, hava durumu, valyuta, kalkulyator və s. kiçik proqramlardan ibarətdir.

Taskbar (Tapşırıqlar Paneli) Adətən desktopun aşağı tərəfində yerləşir(sağ, sol və yuxarı tərəflərdə də yerləşdirmək mümkündür.

1. Start (Başlat) düyməsi. **Start (Başlat)** menyusunu açıb bağlamaq üçün istifadə olunur. Bu düymənin klaviatürdə qısayol düymələri **Win** düyməsi və **Ctrl+Esc** kombinasiyasıdır.

2. Search(Axtarış)

3. Task View(Tapşırıqlar Görünüşü Win+Tab): Bu bölmədə sonuncu daxil olduğumuz Pəncərələr görsənir. Eynilə burdan yeni Pəncərələr(Desktop) əlavə edə bilərsiniz. Yeni pəncərə əlavə etmək üçün **Win+Ctrl+D**, pəncərələrin birindən digərinə keçid etmək üçün **Win+Ctrl+Hərəkət oxları**, bağlamaq üçün isə **Win+Ctrl+F4** düymələr kombinasiyasından istifadə olunur.

4. Pinned Programs (Pin OLunmuş proqramlar): Bu bölməyə sancılmış proqramların üzərində mausun sol düyməsini 1 dəfə basdıqda həmin proqram dərhal işə düşür. Qısacası bu bölmə sürətli və rahat şəkildə proqramları işə salmaq üçündür. Siz də istədiyiniz proqramı bura əlavə edə bilərsiniz. Bunun üçün sizə bir neçə yol öyrədim. Birinci yol proqramın piktoqramını mausun sol düyməsi ilə tutaraq, sürükləyib taskbar üzərində buraxın, ikinci yol isə taskbar üzərində yerləşən aktiv proqramın üzərində sağ düyməni basaraq açılan pəncərədən **Pin to taskbar** əmrini yerinə yetirmək lazımdır. Bərkidilmiş proqramı tapşırıqlar panelindən götürmək üçün onun kontekst menyusundan **Unpin this program from taskbar** əmri icra olunur.

5. Active Programs: Bu bölmədəki proqramlar hal hazırda aktiv işləyən proqramlardır.

6. Language Bar: Bu bölmədən istifadə edərək bir klaviaturanın yazı dilini dəyişdirə bilərsiniz. (Qısayolu: **Alt + Shift , Ctrl+Shift, Win+Spacebar**)

7. Notification Bar: Burada kompüterə gələn bildirişdə öz əksini tapıb, məsələn, saat, tarix və antivirus bildirişləri və sair.(**Win+A**)

8. Show Desktop: Taskbar panelinin ən sağ tərəfində Show Desktop düyməsi yerləşir. Cursoru bu düymə üzərinə gətirib saxladıqda ekrandakı bütün pəncərələr solğun görsənir.Bu düymə üzərində mausun sol düyməsini klik etdikdə, açıq olan bütün pəncərələr Taskbar panelinə düşəcək. Eyni əməliyyatı klaviatürdən **Win + D** düymələr kombinasiyası icra edir.

Taskbarın üzərində sağ düyməni klikləməklə açılan pəncərə Kontekst menyu adlanır. (kontekst menyu mausun sağ düyməsi, **Shif+F10** və ya klaviatürdən kontekst menyu düyməsi ilə açılan köməkçi bir menyudur) Taskbarın kontekst menyusunda açıq pəncərələri ekranda düzmək üçün əmrlər, Task Meneger Proqramını işə salmaq üçün düymə (Qısayolu: **Ctrl+Alt+Del**) və taskbarın Xüsusiyyətlərini özündə əks etdirən Properties əmri yer alır.

❖ **Toolbars** - alt menyusundan uyğun paneli seçməklə tapşırıq paneli üzərində əlavə panellər yerləşdirmək olar.

❖ **Search** – axtarış hissəsini **Hidden**(gizlədir), **Show search icon**(axtarış piktoqramını göstər), **Show search box**(axtarış qutusunu göstər).

❖ **Show Task view button** – aktiv pəncərələri göstərir.

❖ **Show People on the taskbar** - şəxsləri(kontakt) taskbarda göstərilməsi.

❖ **Show Windows Ink Workspace button** – lövhə və ekran rəsmini almaq üçün düymə əlavə edir.

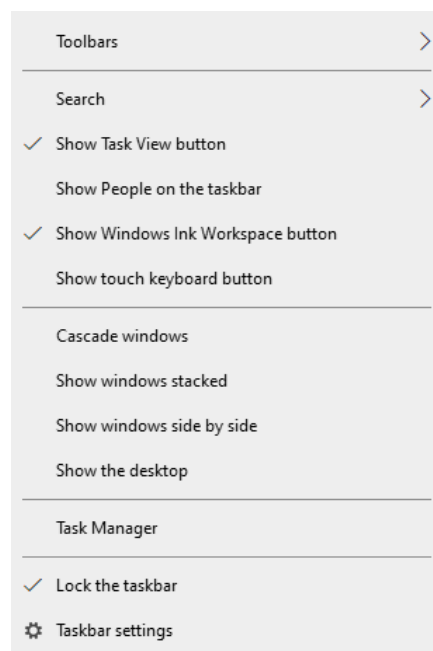
❖ **Show touch keyboard button** – ekran klaviaturasını aktiv etmək üçün düymə əlavə edir.

❖ **Cascade windows** – açılmış pəncərələrin ekranda üst-üstə pilləvari şəkildə əks olunmasını təmin edir.

❖ **Show windows stacked** – açılmış pəncərələrin üfqi şəkildə üst-üstə bərabər paylanaraq əks olunmasını təmin edir.

❖ **Show windows side by side** – açıq pəncərələrin ekranda yanbayan əks olunmasını təmin edir.

❖ **Show the desktop** – bütün açıq pəncərələri tapşırıqlar panelinə yığır və iş masası görünür. Taskbarın kontekst menyusunu yenidən açdıqda isə əmrin **show open windows** ilə əvəz olunmasını görürük.

- ❖ **Task manager** - əmri tapşırıqlar menecerini ekrana gətirir. Bu pəncərə vasitəsilə biz kompüterin işləmə performansını öyrənə bilərik. Eyni zamanda asılı qalmış proqramları bağlaya, bəzi sistem tənzimləmələrini həyata keçirə bilərik.
Ctrl+Shift+Esc
- ❖ **Lock the taskbar** - əmri ilə tapşırıq paneli ekranın təyin edilmiş küncünə kilidlənir.
- ❖ **Taskbar settings** - əmrini icra etdikdə açılan dialoq pəncərəsinin **Taskbar** tabı, tapşırıqlar panelini sazlamaq üçündür. Settings əmri ilə açılan pəncərə ilə tanış olaq.

1 - əmri ilə tapşırıq paneli ekranın təyin edilmiş küncünə kilidlənir.

2 - əmri seçilsə tapşırıq paneli ekranda görünməz olur. Mausun göstəricisini taskbara yaxınlaşdırdıqda isə yenidən görünür.

3 - əmri seçilsə Tablet modunda tapşırıq paneli ekranda görünməz olur. Mausun göstəricisini taskbara yaxınlaşdırdıqda isə yenidən görünür.

4 - parametri seçildikdə tapşırıq paneli üzərindəki düymələrin ölçüsü kiçilir.

5 - parametri seçilmiş olarsa, mausu ekranın sağ aşağı küncünə gətirən kimi **Aero Peek** funksiyası işə düşərək bütün pəncərələr şəffaflaşacaq və iş masası görünəcəkdir.

6 - start menyuda kontekst menyunu açdıqda və ya **Ctrl+X** düymələrini basdıqda açılan pəncərədə Command prompt əmrinin PowerShell ilə əvəzlənməsi.

7 - piktoqramların üzərinə rəqəmlərin (bildiriş sayının) qeyd olunması. WhatsAppın üzərində o rəqəmlərin sayı bizdə azalmır ki, azalmır. Təbi ki, zarafatdır. Hətta bu hissəni screen edib yazın müəlliminizə, birazda çoxalsın say :))

8 - açılan siyahıdan təklif olunan **Bottom (Aşağı)**, **Top (Yuxarı)**, **Left (Sol)** və **Right (Sağ)** parametrlərindən biri seçilərək tapşırıqlar panelinin ekranda yeri təyin edilir.

9 - açılan siyahıdan düymələrin panel üzərində əks olunma qaydasını seçmək olar. **a) Always combine, hide labels** Düymələr üzərində yalnız piktoqramların işarəsi əks olunur, adları isə görünür. Bir neçə proqram açılan kimi onların işarələri avtomatik olaraq bir düymədə qruplaşdırılır.

b) Combine when taskbar is full Düymələr üzərində həm işarə, həm də pəncərənin adı əks olunur. Qruplaşdırma isə yalnız tapşırıqlar paneli üzərində yer çatmadıqda baş verir.

c) Never combine Düymələr üzərində işarələr və pəncərələrin adları əks olunur, uyğun pəncərələrin bir düymədə qruplaşması isə baş vermir.

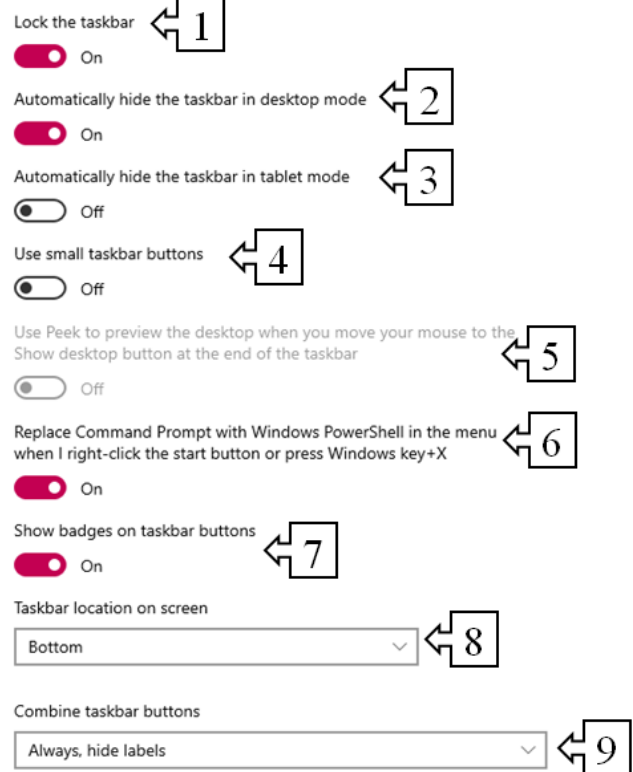
10 - əmri ilə açılan dialoq pəncərəsindən hər hansı proqram üçün bildirişlər sahəsində olan işarə və xəbərdarlıqların görünmə parametrləri tənzimlənir:

11 - sistem piktoqramlarının aktiv və deaktiv olmasını tənzimləyir (volume on/off)

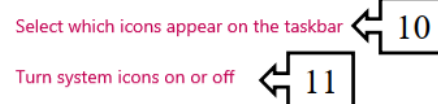
12 - birdən çox ekran varsa onları tənzimləmək üçün istifadə olunur.

13 - kontaktların görünməsini təmin edir, say isə **1-10** arasında dəyişir.

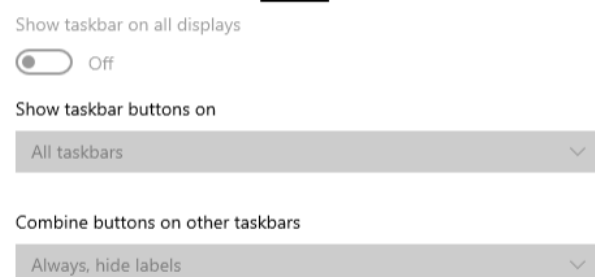
Taskbar

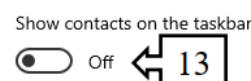
Notification area

Multiple displays

People

Start Menu(Başlat Menyusu) – Windows 10 əməliyyat sisteminin əsas menyusudur. Bu menyuyu, 3 hissədən ibarətdir

1 başlat menyusunun sol hissəsində **İstifadəçi hesabı, Sənədlər, Şəkillər, Parametrlər** və s. Ən sonda isə **Power** düyməsi yerləşir.

Sleep - kompüterü az elektrik enerjisi sərf olunan rejimə keçirir və istənilən vaxt bir neçə saniyə ərzində normal iş mühitinə qayıdış mümkündür. Bu əmr icra olunan kimi kompüter bütün əməliyyatları dayandırır. Kompüter bu rejimə keçən kimi əməli yaddaşın məzmunu avtomatik olaraq bərk diskə yazılır. Bu isə kompüterin şəbəkədən tamamilə ayrılması zamanı ilkin vəziyyəti bərpa etməyə və eyni zamanda işlərə tez başlamağa imkan verir.

Hibernate - elektrik enerjisinin qənaət rejimidir. Bu rejimə keçərkən bütün açıq sənədlər və proqramlar sərt diskdə **hiperfil.sys** adlı faylda saxlanılır və kompüter söniür. Kompüterü yenidən işə saldıqda isə **hiperfil.sys** qovluğundakı proqramlar əməli yaddaşa köçür. Bu rejim **Sleep** rejiminə nisbətən daha çox enerjiyə qənaət edir. Əgər uzun müddət ərzində kompüterin işləməsi nəzərdə tutulmursa, o halda **Hibernate** rejiminə keçilməsi yaxşı seçim olar.

Shut Down - bu paneldə **Shut down** düyməsi kompüterü söndürür.

Restart - kompüterin yenidən yüklənməsi, yəni qısa zaman ərzində söndürüldükdən yandırılması üçündür. Adətən, bəzi yeni quraşdırılmış proqramlar quraşdırılmanı sona çatdırmaq üçün bu əmrin yerinə yetirilməsini tələb edir.

2 bu bölmədən sonuncu əlavə olunmuş proqramlar (**Recently added**), ən çox istifadə olunan proqramların (**Most used**) siyahısı və bütün proqramları görə bilərsiniz. Proqramların daha tez tapılması üçün baş hərflərin üzərinə klikləyib əlifba siyahısını açmaq mümkündür.

3 bu bölmədə isə çoxlu qutucuqlar görə bilərsiniz. Təbii ki, bu qutucuqlar proqramlardır. Yeni qruplar yaradıb lazımlı proqramları **pin to start** əmri ilə bura yapışdırmaq olar. Ekranın vacib elementlərindən olan **Control Panel**ə başqa digər bütün ekran elementlərini bu hissəyə yapışdırmaq (pin to start) olar. Qutucuqların bir çoxu animasiyalıdır, **Resize** əmri vasitəsilə ölçülərini dəyişmək mümkündür.

İndi isə start menyusunun **settings** hissəsi ilə tanış olaq:

- 1 – start menyuda çoxlu başlıqlar görünün
- 2 – bütün proqramların siyahısı start menyuda göstərilsin
- 3 – son əlavə olunan proqramların siyahısı start menyuda göstərilsin
- 4 – ən çox istifadə olunan proqramların siyahısı start menyuda göstərilsin
- 5 – bizə təklif olunan proqramların start menyuda göstərilməsi
- 6 – start menyusunun bütöv ekran boyu açılması
- 7 – sonuncu istifadə olunmuş faylların start menyusu və quick access də göstərilməsi
- 8 – bəzi qovluqların start menyusunun 1 ci bölməsində göstərilməsi

Start

- Show more tiles on Start 1 ☒ On
- Show app list in Start menu 2 ☒ On
- Show recently added apps 3 ☒ On
- Show most used apps 4 ☒ On
- Show suggestions occasionally in Start 5 ☒ On
- Use Start full screen 6 ☐ Off
- Show recently opened items in Jump Lists on Start or the taskbar and in File Explorer Quick Access 7 ☒ On
- Choose which folders appear on Start 8 ☒ On

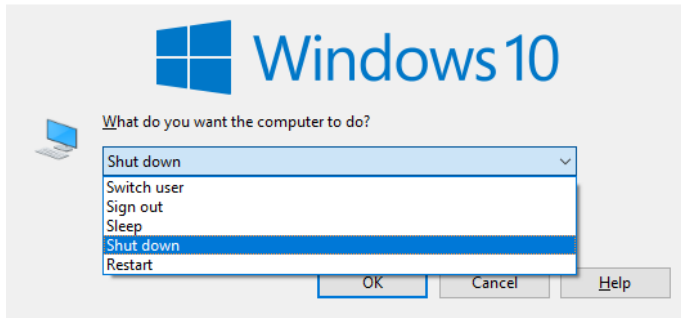

Alt+F4 düymə kombinasiyası ilə açılan pəncərədən müəyyən əməllərlə tanış olaq:

Switch user - Sistemə giriş pəncərəsinə qayıdış baş verir. İstifadəçinin icra etdiyi bütün proqramlar öz işini fon rejimində davam etdirir. Bu əmr müvəqqəti olaraq başqa istifadəçinin qeydiyyat yazısı ilə sistemə daxil olmaq və sonra yenidən qayıdaraq əvvəl başlanan işləri yerinə yetirmək üçündür.

Sign out - İstifadəçinin cari iş seansı başa çatdırılır və sistemə giriş pəncərəsinə qayıdış baş verir.

Shut Down Windows

Lock - Sistemi müvəqqəti olaraq kilidləyir. Yenidən işə başlamaq üçün isə parol (əgər qoyulbsa) istifadə edilməlidir.

Win+L kombinasiyası ilə də bu rejimə keçilə bilər.

AERO interfeysi

AERO (**A**uthentic, **E**nergetic, **R**eflective and **O**pen) interfeys daha çox istifadəçi interfeysi, çoxlu, yeni vizual effekt və xüsusiyyətlərə malik daha dinamik, daha enerjili, daha rəngarəng bir istifadəçi interfeysidir. 4 funksiyası var.

Bunlar: **Aero Peek**, **Aero Shake**, **Aero Snap**, **Aero Flip**

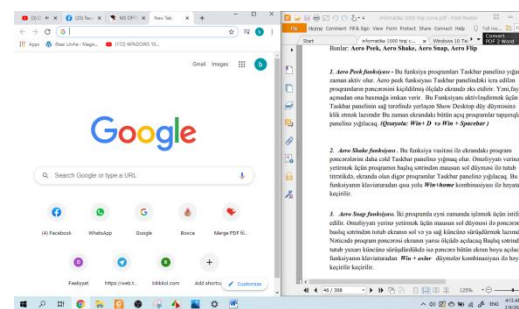
1. Aero Peek funksiyası - Bu funksiya proqramları Taskbar panelinə yığan zaman aktiv olur. Aero peek funksiyası Taskbar panelindəki icra edilən proqramların pəncərəsini kiçildilmiş ölçüdə ekranda əks etdirir. Yəni, faylı açmadan ona baxmağa imkan verir. Bu Funksiyanı aktivləşdirmək üçün Taskbar panelinin sağ tərəfində yerləşən Show Desktop düyü düyməsinə klik etmək lazımdır Bu zaman ekrandakı bütün açıq proqramlar tapşırıqlar panelinə yığılacaq. (**Qısayolu: Win+ D**)

2. Aero Shake funksiyası . Bu funksiya vasitəsi ilə ekrandakı proqram pəncərələrini daha cəld Taskbar panelinə yığmaq olur. Əməliyyatı verinə yetirmək üçün proqramın başlıq sətirindən mausun sol düyməsi ilə tutub titrətdikdə, ekranda olan digər proqramlar Taskbar panelinə yığılacaq. Bu funksiyanın klaviaturadan qısa yolu **Win+home** kombinasiyası ilə həyata keçirilir.

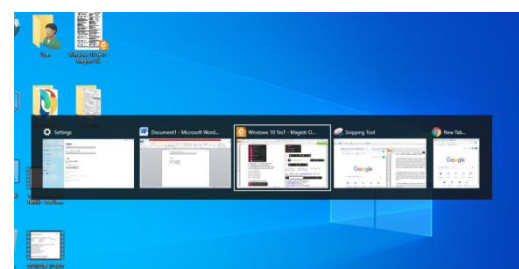

3. Aero Snap funksiyası. İki proqramla eyni zamanda işləmək üçün istifadə edilir. Əməliyyatı yerinə yetirmək üçün mausun sol düyməsi ilə pəncərənin başlıq sətirindən tutub ekranın sol və ya sağ küncünə sürüşdürmək lazımdır. Nəticədə proqram pəncərəsi ekranın yarısı ölçüdə açılacaq Başlıq sətirindən tutub yuxarı küncünə sürüşdürdükdə isə pəncərə bütün ekran boyu açılacaq. Bu funksiyanın klaviaturadan **Win + ←, →, ↑, ↓** düymələr kombinasiyası ilə həyata keçirilir keçirilir.

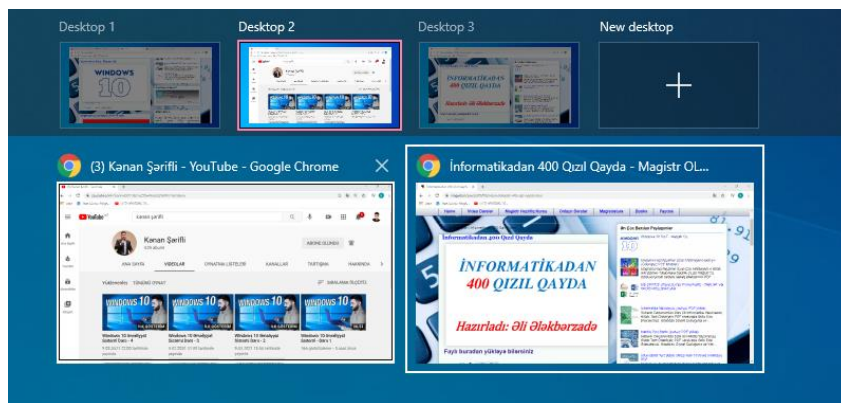
4. Aero Flip Funksiyası açıq olan pəncərələrin birindən digərinə keçmək üçündür.

Aero Flip 2D: Qısayolu **Alt+Tab** (**Ctrl+Alt+Tab**)

5. **Task View(Win+Tab)** aktiv olan bütün pəncərələri və daxil olunmuş faylları göstərir. New Desktop(**Win+Ctrl+D**) əmri vasitəsilə bir neçə işçi masası əlavə etmək olar. Pəncərələrin birindən digərinə keçid etmək üçün **Win+Ctrl+←,→** bağlamaq üçün isə **Win+Ctrl+F4** düymələr kombinasiyasından istifadə olunur.

Fayllar: Windows 10 sistemində fayllar üç yerə bölünür: *Sənədlər, İcra olunan fayllar(programlar), Konfigurasiya Faylları.*

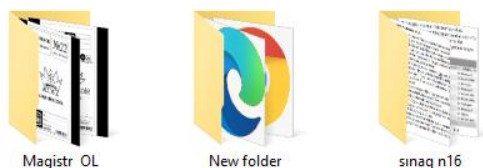
faylların adı 2 hissədən ibarət olur və faylın adında maksimum 255 simvol ola bilər. Fayl adından aşağıdakı simvol və sözlərdən istifadə etmək olmaz: \ / | < > “ : * ?
prn, aux, con, nul, lpt0-lpt9, com0-com9

Qovluqlar(Folders)

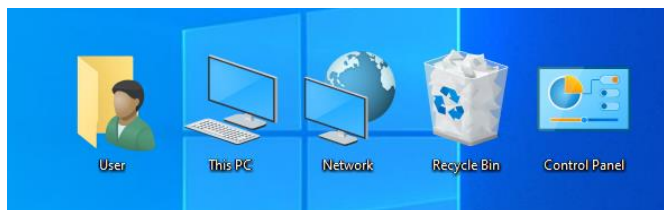
Fayllar kompüterlərdə qovluqlarda, kataloqlarda saxlanılır. Faylların yığılmasına **Qovluq** deyil. Necə ki, fayllara ad verəndə bəzi simvollar və adlar qadağandır, o şəkildə qovluqlarda da bu qadağalar mövcudur. Qovluqla faylın ad hissəsindeki əsas fərq, qovluğun genişlənməsinin olmamasıdır. Qovluqların daxilində fayllar və digər qovluqlar yerləşir. İç-içə yerləşən fayl və qovluq çoxluğu diskdə iyerarxik(ağacvari) bir struktur əmələ gətirir. Qovluq və fayllar bir-birindən əsasən piktoqramları (icons), görünüşləri ilə fərqlənir. Piktoqram dedikdə fayl və qovluqların kiçik-kiçik şəkilləri nəzərdə tutulur. Windows sistemində yeni qovluq yaratmaq üçün **Ctrl + Shift + N** kombinasiyasından istifadə edilir.

Windows 10 əməliyyat sistemində qovluqları şərti olaraq iki yerə bölmək olar:

İstifadəçi qovluqları:

Xidməti qovluqlar:

Qovluqlarımızdan biri də **User's Files** qovluğudur. Bu qovluq istifadəçinin adı ilə bağlı olur və tərkibində sənədlər, musiqilər, şəkillər, musiqi faylları, video faylları və s. fayllar saxlanılır. Bundan əlavə bizim iş masamızda yerləşməyən **Libraries** adlı sistem qovluğumuz da vardır ki, onun daxilində susmaya görə altı ədəd kitabxana yerləşir.

Windows 10 əməliyyat sistemində sərt diskə və ya kompüterə qoşulmuş digər yaddaş qurğularına şərti olaraq xüsusi adlar verilir ki, bu adlar da əlifbanın baş hərfləri ilə işarələnir:

Sərt disk ilk olaraq **C:** ilə işarələnir və **Local Disk** adlanır. Sərt disk bir neçə məntiqi hissəyə bölündükdə isə həmin hissələr uyğun olaraq **D:**, **E:** və s. yazılır. Disket üçün nəzərdə tutulan disk daşıyıcısı isə **A:** ilə işarə olunur.

Qısayol(Shortcut)

Windows 10 əməliyyat sisteminin ən vacib elementlərindən biri də **Qısayol(Shortcut)** adlanır. O sadəcə 1 kb həcmə malik olub faylın, proqramın və ya hər hansısa bir obyektin ünvanını yadda saxlayır və üzərinə iki dəfə klik olunduqda bizi həmin fayla aparır. Qısayol sayəsində fayl və qovluqlara daha sürətli müraciət təmin olunur. Qısayol fayl və qovluqlardan piktoqramın aşağı sol tərəfində ox işarəsinin olması ilə fərqlənir. Hər hansısa bir obyektin qısayolunu aşağıdakı üsullarla yada bilirik:

- 1) Faylın üzərində sağ düyməyə klik edərək açdığımız kontekst menyudan **Send to Desktop (Create Shortcut)** əmri ilə;
- 2) Kontekst menyudan **Copy** əmrini yerinə yetirərək lazım olan yerdə mausun sağ düyməsinə vurduqdan sonra açılan menyudan **Paste Shortcut** əmrini icra etməklə;
- 3) **Ctrl+Shift** düymələrini sıxaraq obyekti sürüşdürüb tələb olunan yerə aparmaqla;
- 4) Kontekst menyudan **New Shortcut** əmri ilə açılmış pəncərədən faylın ünvanını göstərməklə;
- 5) Klaviaturadan **Alt** düyməsini sıxaraq, faylı mausun sol düyməsi ilə sürüşdürməklə;
- 6) Fayl üzərində mausun sağ düyməsini sıxıb sürüşdürərkən açılan pəncərədən **Creat shortcut here** əmrini icra etməklə;
- 7) Kontekst menyudan **Creat shortcut** əmrini icra etməklə

Windows 10 əməliyyat sistemində pəncərə növləri

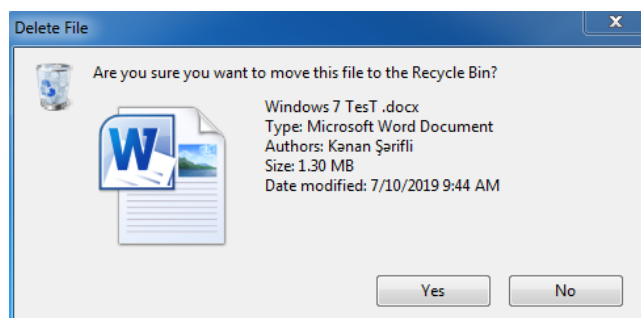
İstənilən proqrama daxil olduqda həmin proqrama uyğun bir pəncərə açılır. Pəncərə növlərinə misal olaraq aşağıdakıları göstərə bilirik:

- 1) **Qovluq pəncərəsi**
- 2) **Dialog pəncərəsi**
- 3) **Sistemin və tətbiqi proqramın pəncərəsi**
- 4) **Sorğu sisteminin pəncərəsi**

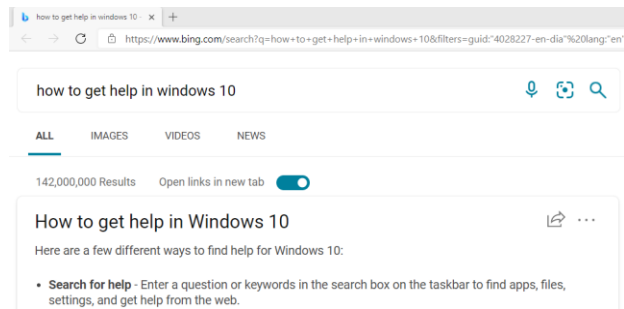
Qovluq pəncərəsi – burda qovluqlar və fayllar əks olunur. Pəncərə elementləri haqqında birazdan danışacağıq

Program pəncərəsi – dedikdə hər hansısa proqrama məxsus pəncərə nəzərdə tutulur. Bu pəncərədə istifadəçi tərəfindən yaradılmış sənəd əks olunur.

Dialog pəncərəsi – kompüterlə iş zamanı hər hansı dəyişikliklərlə bağlı ekrana çıxan bir neçə idarəetmə düymələrinə malik olan pəncərədir. Adətən bu pəncərənin ölçülərini dəyişdirmək olmur, bu pəncərə açıldıqda yerdə qalan digər pəncərələrə müraciət etmək olmur.

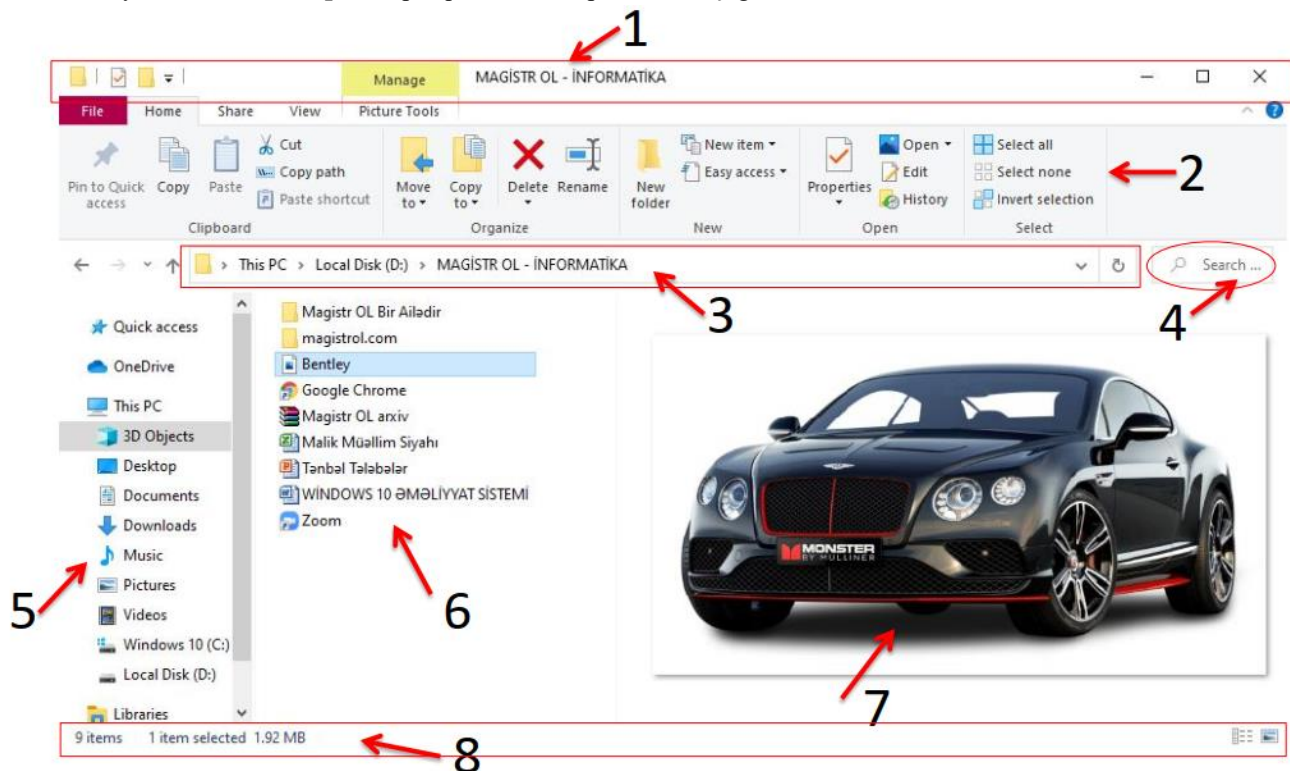

Sorğu sisteminin pəncərəsi - əməliyyat sisteminin işi ilə bağlı və ya hər hansı proqramın işi ilə bağlı istifadəçilərə yardım məqsədilə açılan pəncərədir.

Windows Explorer proqramı

Windows 10 əməliyyat sistemində işimizi rahatlaşdırmaq üçün **Windows Explorer** proqramından istifadə olunur. İstənilən qovluq pəncərəsi bu proqramın köməyi ilə açılır. Yəni qovluğu açarkən qarşımıza çıxan pəncərəyə Explorer pəncərəsi deyilir. **Windows Explorer** proqramının komponentləri aşağıdakı kimidir:

1. **Title bar** (Başlıq sətri)
2. **Ribbon** (Lent tabı)
3. **Address bar** (Ünvan sətri)
4. **Search pane** (Axtarış sətri)
5. **Navigation pane** (Hərəkət paneli)
6. **Work area** (İşçi sahə)
7. **Preview pane** (Önbaxış paneli)/ **Details pane** (Təfərrüatlar paneli)
8. **Status bar** (Vəziyyət sətri)

Bu komponentlər haqda bir qədər ətraflı danışaq:

1. Title bar (BAŞLIQ SƏTRİ) - Bu hissədə proqramın işarəsi, adı yazılır. Başlıq sətrindən tutmaqla pəncərəni o tərəf bu tərəfə aparmaq olar. Başlıq sətrinin sağ tərəfində 3 düymə var. Bu düymələr uyğun olaraq pəncərəni

aşağı yığır (**Minimize**), böyüdür (**Maximize**), kiçildir (**Restore down**), bağlayır (**Close**).

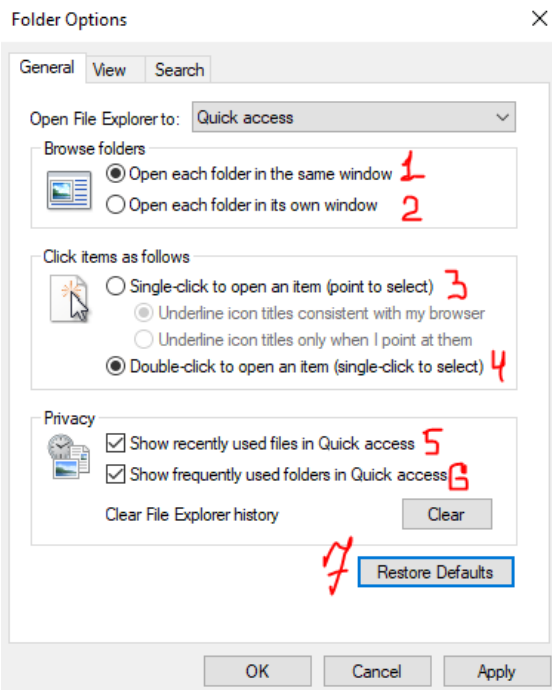
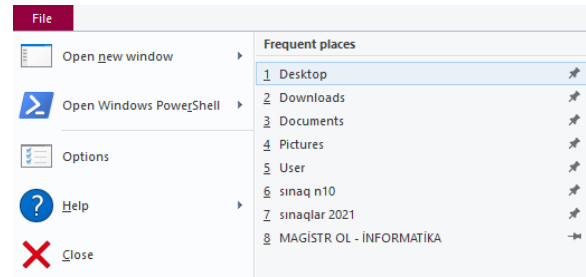
2. Ribbon (Lent tabı)- a)File, b)Home, c)Share və d)View bölmələrindən ibarətdir. Aşağıda hər biri ilə ayrılıqda tanış olacağıq:

a) File tabı

Open new windows – yeni pəncərədə aç

Open Windows PowerShell – əmr interfeysini aktivləşdirmək üçün istifadə olunur

Options - Explorer proqramı pəncərəsində fayl obyektlərinin əks olunma seçimlərinin sazlanması üçün istifadə edilir. Bu əmrin icrası zamanı açılan *Folder Options* pəncərəsinin üç tabı var: **General, View, Search**

General

Şəkildə **general** görünüşü təsvir edilmişdir. Bu tab üzərindəki əmlrlər haqqında aşağıda danışacağıq.

1) *Open each folder in the same window* – hər bir qovluq eyni pəncərədə açmaq.

2) *Open each folder in its own window* – hər bir qovluq özünün pəncərəsində açmaq.

3) *Single-click to open an item (point to select)* – obyekt üzərində mausun sol düyməsin bir dəfə vurmaqla açılır, mausun göstəricisi əl şəklinə olur.

4) *Double-click to open an item (single-click to select)* – obyektə açmaq üçün mausun sol düyməsi iki dəfə vurulmalıdır, mausun göstəricisi ox şəklinə olur.

5) *Show recently used files in Quick access* – sürətli müraciət panelində ən son istifadə olunan faylların siyahısı göstərilir.

6) *Show frequently used folders in Quick access* – sürətli müraciət panelində tez-tez istifadə olunan qovluqların siyahısı göstərilir.

7) *Restore Defaults* – bütün dəyişiklərdən imtina, susma rejiminə geri qayıtma. *Clear* – Explorer pəncərəsini təmizləyir.

View

View üzərinə kliklədikdə açılan pəncərədə ki, əmlrlərlə tanış olaq:

1) *əmr icra olunduqda edilmiş dəyişikliklər bütün qovluqlara tətbiq olunur.*

2) *əmr icra olunduqda dəyişiklik olunmuş qovluqlar əvvəlki vəziyyətinə geri qaydır.*

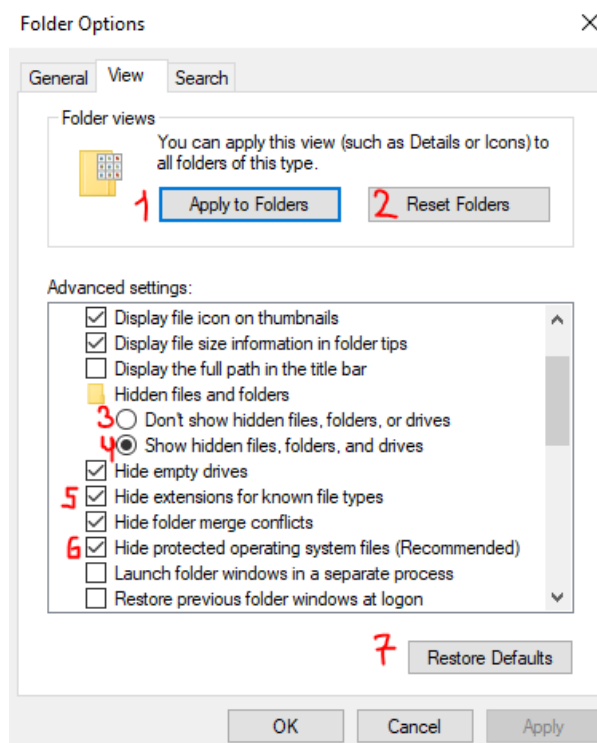
3) *əmr icra olunduqda gizli fayl, qovluqlar və disk sürücüləri göstərilir.*

4) *əmr icra olunduqda gizli fayl, qovluqlar və disk sürücüləri göstərilir.*

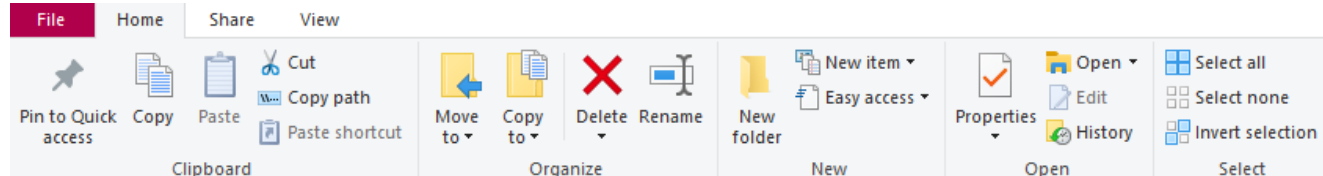
5) *əmr icra olunduqda fayl genişlənmələri yəni başqa sözlə desək fayl uzantıları gizlədilir.*

6) *əmr icra olunduqda qorunan əməliyyat sistemi faylları gizlədilir.*

7) *əmr icra olunduqda isə bütün dəyişikliklər ilkin vəziyyətinə geri qaydır.*

b) Home tabı**❖ Clipboard qrupu**

Pin to Quick access – obyekt sürətli müraciət panelinə bərkidir.

Copy – obyektin nüsxəsini mübadilə buferinə göndərmək üçün istifadə olunur. Klaviatura birləşməsi **Ctrl + C** şəklindədir.

Paste – mübadilə buferində olan obyekt lazımı yerə yapışdırmaq üçün istifadə olunur. Klaviatura birləşməsi **Ctrl + V** şəklindədir.

Cut – obyektin yerini dəyişmək məqsədi ilə obyektin özünü mübadilə buferinə göndərmək üçün istifadə olunur. Klaviatura birləşməsi **Ctrl + X** şəklindədir.

Copy path – obyektin tam adının (ünvanı, obyektin yerləşdiyi diskdən obyektə qədər olan yol) nüsxəsini mübadilə buferinə göndərir.

Paste shortcut – obyektin qısa yolunu yapışdırmaq üçün istifadə olunur. (**DİQQƏT DİQQƏT FİKRİNİZ MƏNDƏ OLSUN** :)), Deməli obyekt **Copy** etdikdə onun qısa yolunu mübadilə buferindən silinə qədər yapışdırmaq mümkündür, **Cut** etdikdə isə qısa yolunu yapışdırmaq **mümkün deyil**

❖ Organize

Move to - seçilmiş obyektin yerini mübadilə buferinə düşmədən tələb olunan yerə dəyişir.

Copy to - seçilmiş obyektin nüsxəsini mübadilə buferinə düşmədən tələb olunan yerə köçürmək.

Delete - Obyekt silir.

Rename - Obyektin adını dəyişdirir ki, bunu da **F2** düyməsinin köməyi ilə də etmək mümkündür.

❖ New

New folder – yeni qovluq yaradır (**Ctrl+Shift+N**).

New item – yeni obyekt yaradır (məs: Qovluq, Vörd, Excel, PoverPoint və.s).

Easy access – pəncərə ilə istifadəni asanlaşdırır.

❖ Open

Properties - obyektin xüsusiyyətlərinə baxmaq üçün pəncərə açır (**Alt+Enter**).

Edit - faylı redaktə etmək üçün istifadə olunur.

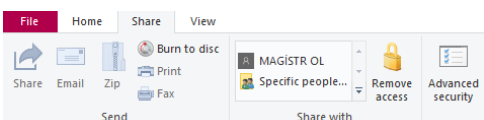
History – obyektlərin istifadə tarixcəsi haqqında məlumat əks olunur.

❖ Select

Select all - bütün obyektlərin seçilməsi təmin edir (**Ctrl+A**)

Select none – cari anda seçilmiş obyektləri seçilməmiş edir. Bəli çox mənasız əmrdir :))

Invert selection - Bu əmr çox maraqlıdır, deməli seçdiyimiz obyektləri seçmir amma seçmədiklərimizi seçir. Deyəsən beyniniz yandı ☺. Seçilmiş obyektlər seçilməmiş, seçilməyənlər isə seçilmiş olur

b) Share tabı

Share – obyektləri şəbəkə qovluğunda lokal şəbəkə istifadəçilərinə paylaşır.

Email – obyekt elektron poçt vasitəsi ilə paylaşmaq üçün istifadə olunur.

Zip – obyekt arxiv faylına çevirir.

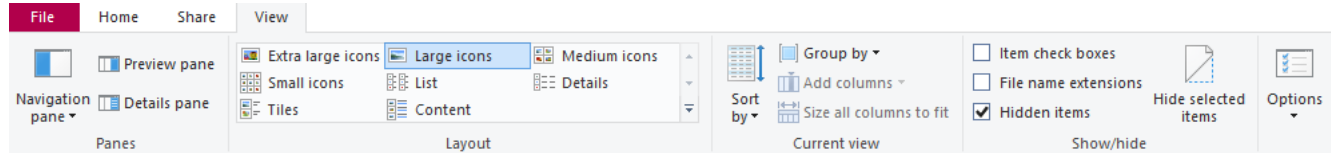
Burn to disc – obyektləri diskə yazır.

Print – obyekt çap etmək üçün istifadə olunur.

Fax – obyekt fax qurğusu vasitəsilə göndərmək üçün istifadə olunur.

Remove access – paylaşım məhdudiyyət qoyur.

Advanced security – təkmilləşdirilmiş təhlükəsizlikdir.

c) View tabı**❖ Panes**

Navigation pane – bu əmr vasitəsilə fayl pəncərəsinin sol tərəfində hərəkət panelinin görünüb-görünməməsi tənzimlənir.

Preview pane – ön baxış panelinin görünüb-görünməməsi tənzimlənir.

Details pane – təfərrüatlar panelinin görünüb-görünməməsi tənzimlənir.

❖ Layout

Extra large, Large, Medium, Small icons – Piktoqramların ölçüləri Çox böyük, Böyük, Orta və Çox kiçik olur

List – obyektləri siyahı şəklində göstərir

Details – obyektlərə müxtəlif süzgəclər təyin etmək üçün olan görünüş rejimi

Tiles – piktoqramlar orta ölçüdə olur və onun sağında tipi və ölçüsü göstərilir

Content – piktoqramlar orta ölçüdə olur və fayllar haqqında ətraflı məlumat əks olunur. Hər bir obyekt haqqında məlumat onun sağında və aşağısında ayrıca zolaqda əks olunur

(**DİQQƏT DİQQƏT, YADINIZDA YAXŞI SAXLAYIN** :)), Deməli ilk 4-lük görünüş ölçüsü, digər 4-lük isə görünüş rejimi adlanır, ümumilikdə isə görünüş formaları adlanırlar).

❖ Current view

Sort by – obyektləri adına, tipinə, son dəyişiklik tarixinə və ölçüsünə görə (**Ascending**-artan, **Descending**-azalan) çeşidləmək üçündür.

Group by – obyektləri adına, tipinə, son dəyişiklik tarixinə və ölçüsünə görə qruplaşdırmaq üçündür.

Add columns – əmri ilə əlavə göstəriciləri göstərən sütunlar əlavə edə bilərik. (Qeyd: yalnız details rejimində mümkündür)

Size all columns to fit – sütunların enini avtomatik tənzimləyir.

❖ Show/hide

Item check boxes – obyektlərin yuxarı sol küncünə kiçik seçim qutuları əlavə edir.

File name extensions – faylların sonuna ad genişlənməsini yəni uzantısını əlavə edir (məs: informatika.docx).

Hidden items – gizlədilmiş obyektləri göstərir.

Hide selected items – seçilmiş obyektləri gizlədir.

❖ Options

Options – Artıq bu bölmə sizə geniş şəkildə izah olunmuşdur (File/Options)

3. Adress bar (Ünvan sətri) - Burada faylın ünvanı göstərilir. Həmin hissədə bir sayt adı yazar kimi faylın yolunu düzgün yazaraq faylın olduğu yeri açə bilərik. Ünvan sətrinin sol tərəfində bu şəkildə düymələr yerləşir ki, bu düymələr vasitəsi ilə geriye, irəliyə və üst qovluğa keçmək olur. Düymələrin yanındakı **Recent location** düyməsindən istifadə etdikdə isə əvvəl açılmış qovluqların siyahısına baxmaq və lazım olanı seçmək mümkündür. Ünvan sətrində açılmış hər bir qovluğun adından sonra işarəsi əks olunur. Sol düyməni bu işarənin üzərinə sıxsaq bu formanı alacaq və qovluğun bütün tərkibi burada əks olunacaqdır.

4. Search bar (Axtarış sətri) - Disk üzərində axtarışı həyata keçirir. İstədiyimiz faylı buradan adını yazmaqla tapa bilərik. Bu əməliyyatı **F3** düyməsinin köməyi ilə də yerinə yetirmək olar.

5. Navigation Pane (Hərəkət Paneli) – Bu panel vasitəsilə yaddaş qurğuları və qovluqlar arasında keçid etmək çox sadədir. Navigation Pane də bütün qovluqlara rast gəlmək mümkündür.

6. Work Area (İşçi Sahə) – Açılmış fayl və qovluqların tərkibini göstərir.

7. Preview Pane (Ön baxış paneli) – işçi sahənin sağ hissəsində olur və fayla daxil olmadan onun məzmununa baxmağa icazə verir. **Details Pane** (Təfərrüatlar Paneli) – File Explorer pəncərəsinin sağ hissəsində olur və fayla daxil olmadan onun məzmununa baxmağa icazə verir, cari qovluqda olan obyektlərin sayını və ya işarələnmiş obyektlərin xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir.

8. Status Bar (Vəziyyət sətri) - qovluq pəncərəsinin aşağı hissəndə yerləşir. Burada qovluqda olan obyektlərin sayı, diskin boş hissəsinin həcmi və s. məlumatlar əks olunur. Bu hissə burda yekunlaşır, keçdik başqa hissəyə :))

Faylların Seçilməsi

- Hər hansısa bir obyekti seçmək üçün onun üzərində mausun (siçanın) sol düyməsini bir dəfə klikləmək lazımdır.
- **Ardıcıl olmayan** bir neçə obyekti seçmək üçün ilk öncə bir obyekt seçilir və sonra **CTRL** düyməsi sıxılaraq digər seçmək istədiyimiz obyektlər mausun sol düyməsi ilə seçilir.
- **Ardıcıl olan** bir neçə obyekti seçmək üçün ilk öncə bir obyekt seçilir və sonra **SHIFT** düyməsi sıxılaraq seçmək istədiyimiz ən son obyekt mausun sol düyməsi ilə seçilir.
- Seçilmiş obyektlərdən hər hansısa birinin seçilməsini **ləğv etmək** üçün **CTRL** düyməsi sıxılı vəziyyətdə həmin obyektin üzərinə mausun sol düyməsi ilə bir dəfə klik etmək lazımdır.
- Və ən nəhayət bütün obyektləri seçmək üçün **CTRL + A** klaviatura kombinasiyasından istifadə olunur.

Seçilmiş obyektlər qrupu üzərində aşağıdakı əməliyyatları aparmaq olar:

Qrup halında silmək	Qrup halında adını dəyişmək
Qrup halında arxiv qovluğuna əlavə etmək	Qrup halında xarici yaddaşa köçürmək
Qrup halında yerlərini dəyişmək	Qrup halında paylaşmaq
Qrup halında nüsxəsini almaq	Qrup halında xüsusiyyətlərinə baxmaq

Mübadilə buferi – informasiyanı bir yerdən başqa yerə daşıyan zaman həmin informasiyanı müvəqqəti saxlamaq üçün ayrılmış xüsusi sahədir.

Mübadilə buferinin ən çox işlənən əməllərinə **COPY**, **CUT**, **PASTE** əməllərini aid etmək olar.

- ❖ **Copy** – obyektin nüsxəsini mübadilə buferinə göndərmək üçün istifadə olunur. Klaviatura birləşməsi **Ctrl + C** şəklindədir.
- ❖ **Cut** – obyektin yerini dəyişmək məqsədi ilə obyektin özünü mübadilə buferinə göndərmək üçün istifadə olunur. Klaviatura birləşməsi **Ctrl + X** şəklindədir.
- ❖ **Paste** – mübadilə buferində olan obyekti lazımı yerə yapışdırmaq üçün istifadə olunur. Klaviatura birləşməsi **Ctrl + V** şəklindədir.
- Onuda qeyd etmək lazımdır ki, Copy əmrindən sonra obyekti istənilən qədər lakin Cut əmrindən sonra isə obyekti yalnız bir dəfə yapışdırmaq mümkündür.
- Obyekti Copy + Paste etdikdən sonra obyekt əvvəlki yerində qalır lakin Cut + Paste əmri icra olunduqda obyekt öz yerindən silinir.

Mübadilə buferinin iştirakı olmadan obyektin yerini dəyişmək və nüsxəsini almaq üçün aşağıdakı üsullar vardır.

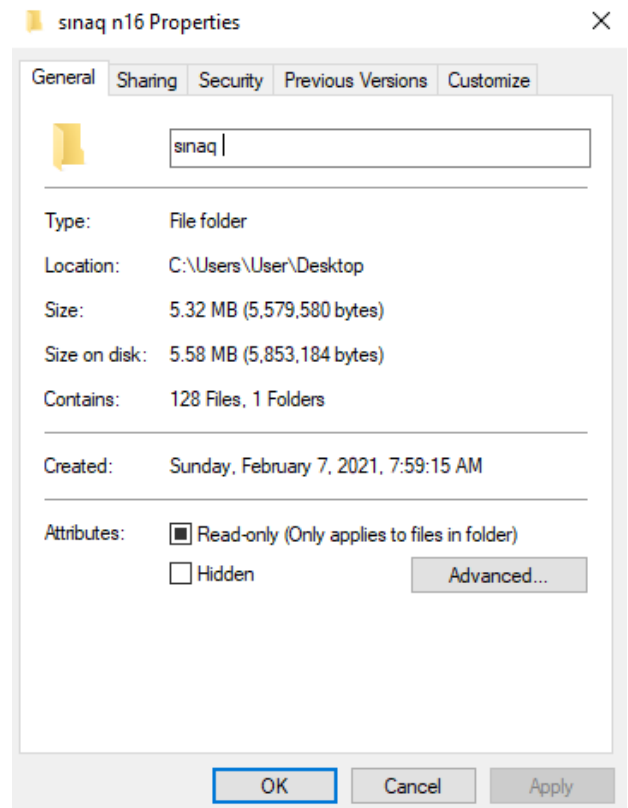
- Obyektin **nüsxəsini almaq** üçün obyekti seçib **CTRL** düyməsi sıxılı vəziyyətdə obyekti mausun sol düyməsi vasitəsilə sürüşdürmək lazımdır.
- Obyektin **yerini dəyişmək** üçün obyekti seçib **SHIFT** düyməsi sıxılı vəziyyətdə obyekti mausun sol düyməsi vasitəsilə sürüşdürmək lazımdır.

Properties (*Xüsusiyyətlər*) pəncərəsi ilə obyekt haqqında bəzi vacib məlumatları – obyektin adını, obyektin tipini, obyektin yaradılma tarixini, atributlarını, məntiqi diskdə tutduğu yeri, faylın yerləşdiyi disk, faylın ölçüsünü və s. əldə etmək olar.

General tabının Attributes bölməsindən müxtəlif fayl atributlarını seçmək mümkündür:

- **Read-only** (*yalnız oxunan*) bu fayllar yalnız oxumaq üçündür. Bu fayllar üzərində dəyişiklik aparmaq yəni faylın adını, onun yerləşdiyi qovluğu dəyişmək, faylı köçürmək və ya ləğv etmək, faylın məzmununda düzəlişlər etmək olsa da, bu etdiyimiz dəyişiklikləri həmin fayl adında yadda saxlamaq mümkün olmur. Bunun üçün Save as pəncərəsindən fayla başqa ad vermək lazımdır.
- **Hidden** (*gizli*) atributu təyin olunmuş fayl və qovluqların piktoqramı ekranda solğun görünür. Bu atribut daha çox sistem fayllarına tətbiq olunur ki, buda onların silinməməsi və dəyişdirilməməsinin qarşısını alır.
- **Advanced** (*əlavə*) atributunu təyin edərək açılmış menyudan faylın başına oyun açmaq © yəni bir başqa dillə desək faylları mühafizə etmək, fayllara, onların açılmasına, silinməsinə bəzi məhdudiyyətlər(qadağalar) qoymaq və hətta faylı sıxaraq məntiqi diskdə tutduğu yeri azaltmaq mümkündür.
- **System** (*sistem*) atributu çox vacib sistem fayllarına tətbiq olunur.

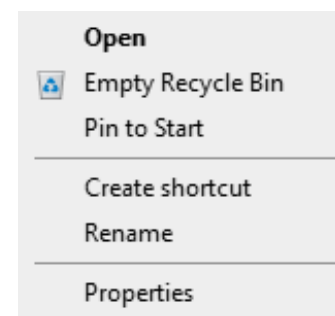
- **Properties** pəncərəsinin **Sharing** tabı vasitəsilə cari komputer lokal şəbəkədə fayla digər istifadəçilərin baxması və düzəliş etməsinə icazə vermək olar.
- **Properties** pəncərəsinin **Security** tabı vasitəsilə fayl obyektinə giriş hüquqları ilə bağlı təhlükəsizlik qaydaları müəyyənləşdirilir.
- **Properties** pəncərəsinin **Previous versions** tabı vasitəsilə faylın əvvəlki versiyalarını bərpa etmək mümkündür.
- **Properties** pəncərəsinin **Customize** tabı vasitəsilə qovluqların xarici görünüşünü dəyişmək və s. əməliyyatlar etmək olar.

Konteks Menyular (Shift+F10)

Səbətə kontekst menyusu

Obyektləri silmək üçün **Delete** əmrini icra etmək lazımdır. Lakin bu halda silinən obyektlər **Recycle bin (Zibil Qabı)**-ə düşür. Klaviaturadan **Ctrl+D** Silinən bu obyektləri yenidən oradan geri qaytarmaq mümkündür. Lakin obyektləri **Shift+Delete** klaviatura birləşməsinin köməyi ilə sildikdə isə obyekt Zibil qabına düşmədən silinir. Bu birləşmə obyektləri birbaşa silmək üçündür. Əgər zibil qabında çoxlu silinmiş obyekt varsa və onları bərpa etmək bizə lazım deyilsə onları zibil qabından silmək mümkündür. Bunun üçün zibil qabı üzərində mausun sağ düyməsini basıb açılmış kontekst menyudan işarələnmiş əmr yəni **Empty Recycle Bin** əmrini icra etmək lazımdır.

Faylın kontekst menyusu

Open - bu əmr vasitəsi ilə obyekt açılır.

Edit - obyekt üzərində düzəlişlər etmək üçün istifadə olunur.

New - obyekti yeni pəncərədə açır.

Print – obyekti çap etmək üçün istifadə olunur.

Share - bu əmrin köməyi ilə obyekt lokal şəbəkə istifadəçiləri ilə paylaşılır.

Open with - cari faylı başqa proqram pəncərəsində açmağa bizə imkan verir

Restore previous versions - obyektin əvvəlki vəziyyətini bərpa edir.

Add to archive - obyekti arxivləşdirir.

Send to - bu əmr vasitəsilə obyekt xarici yaddaş qurğularına göndərilir və ya ekranda qısayolu yaradılır.

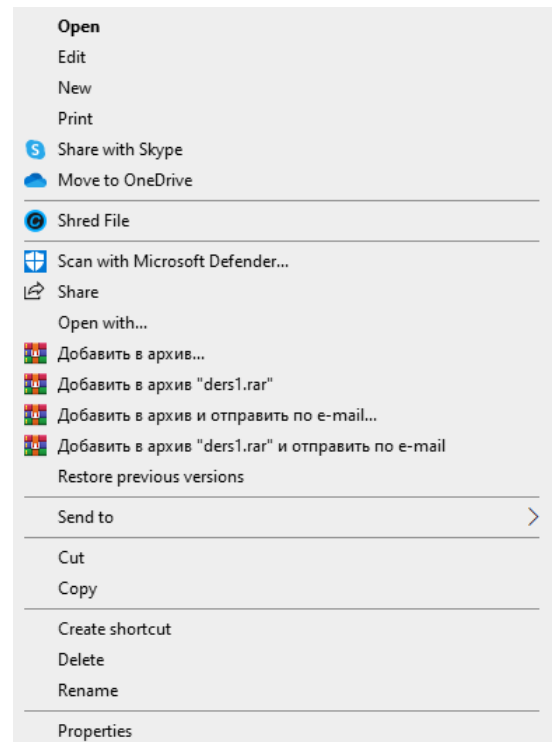
Cut – obyekti kəsmək üçün istifadə olunur.

Copy – obyektin nüsxəsini çıxardır.

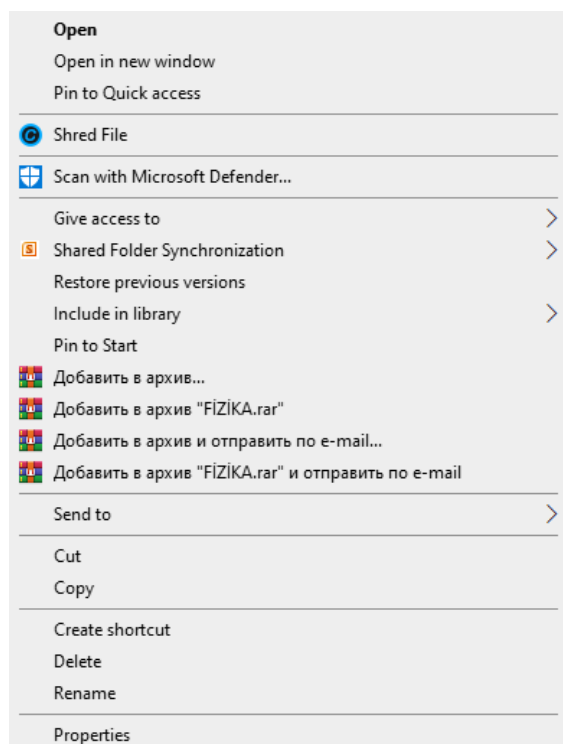
Create shortcut – obyektin qısa yolunu yaradır.

Rename – obyektin adını dəyişdirmək üçün istifadə olunur(**F2**)

Properties - obyektin xüsusiyyətlərinə baxmaq üçün pəncərə açır.

Qovluğun kontekst menyusu

Qovluğun kontekst menyusu faylın kontekst menyusundan bəzi elementlərinə görə fərqlənir. Qovluğun kontekst menyusunu açmaq üçün qovluğun üzərində mausun sağ düyməsini klik etmək lazımdır. Aşağıda gördüyünüz açılan pəncərə kontekst menyusudur. Faylın kontekst menyusunda **Print**, **Edit**, **Open with** və **New** əmri vardır ki, bu sadaladığımız əmrlər qovluğun kontekst menyusunda yoxdur. Yəni qovluğun kontekst menyusu yuxarıda qeyd etdiyimiz əmrlərlə faylın kontekst menyusundan fərqlənir. Qovluqda olan **Include in library** əmri faylın kontekst menyusunda yoxdur

Ekranın kontekst menyusunu

Ekranın kontekst menyusunda ekran üzrə görə biləcəyimiz əməllər yığımı vardır. Ekranın kontekst menyusunu açmaq üçün ekranın üzərində mausun sağ düyməsini klik etmək lazımdır. Klik etdikdə aşağıdakı kimi pəncərə açılacaqdır.

View - ekranın görünüş rejimlərini dəyişmək üçündür. Birazdan haqqında geniş danışacağıq.

Sort by - Çeşidləmə aparmaq üçündür. Aşağıda haqqında geniş danışacağıq.

Refresh - Ekranın işini yeniləmək üçündür. Qısa yolu F5 düyməsidir.

Paste - Kopyalanmış və mübadilə buferində olan obyekti yapışdırmaq üçündür.

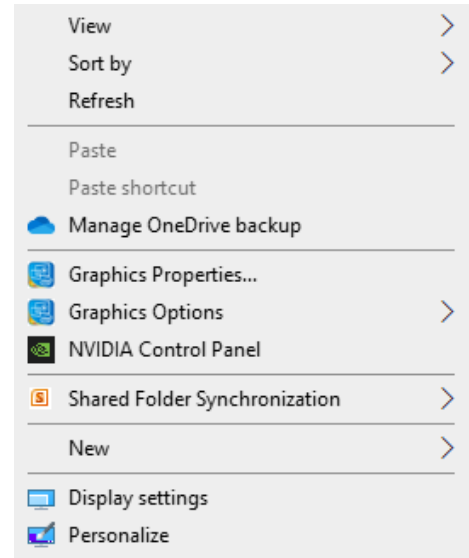
Paste Shortcut - Faylın qısa yolunu yapışdırmaq üçündür.

New - Yeni obyektlər yaratmaq üçündür.

Display settings - Ekranın ölçü ayarlarını etmək üçündür.

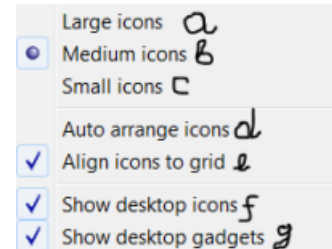
Gadgets - Mini proqramları ekrana yerləşdirmək üçündür. Mini proqramlar susmaya görə ekranın sağ yuxarı hissəsində yaranır.

Personalize - Pəncərədə fərdiləşdirmə aparılır. Haqqında geniş danışacağıq.

View: Mausun oxunu view əmri üzərinə gətirdikdə sağdakı kimi alt pəncərə açılacaqdır. Ekranın görünüş tənzimləmələrini etmək üçündür. Sağdakı şəkildə həmin pəncərəni görə bilərsiniz.

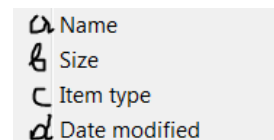
- Obyektlər böyük ikonlar şəkildə görünür.
- Obyektlər orta ölçülü ikonlar şəkildə görünür.
- Obyektlər kiçik ölçülü ikonlar şəkildə görünür.
- Obyektlər avtomatik şəkildə nizamlanır.
- Obyektlər tor xətləri üzrə nizamlanır.
- Ekranda yerləşən obyektləri gizlədir və ya göstərir.
- Ekranda yerləşən mini proqramları gizlədir və ya göstərir.

Sort by: Ekranda yerləşən obyektləri çeşidləmək üçündür. Sağdakı kimi pəncərə açılacaqdır.

- Adına görə çeşidlənmə.
- Ölçüsünə görə nizamlanma.
- Fayl tipinə görə nizamlanma (**Məs:** ancaq excel və ya word faylları görsənsin).

Son dəyişiklik tarixinə görə nizamlanma.

Personalize ekranda fərdiləşdirmə işləri aparmaq üçündür. Sağdakı şəkildə pəncərə ilə tanış ola bilərsiniz.

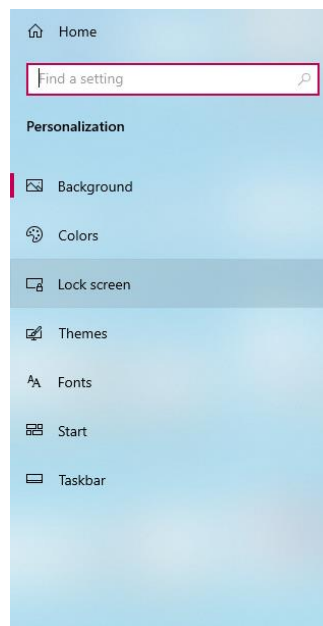
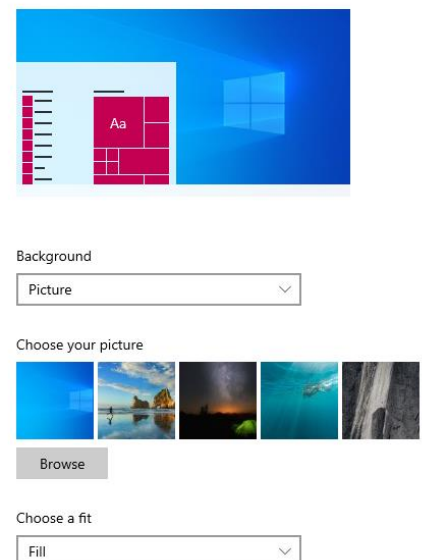
Background: İş masasının fon şəkili dəyişmək üçündür.

Color: Pəncərənin və Pəncərənin kənar xətlərinin rəngini dəyişmək üçündür.

Lock Screen: Ekran qoruyucu rejimini aktivləşdirmək üçün istifadə olunur.

Themes: Bu bölmə öz daxilində *Background*, *Colors*, *Sounds*, *Mouse cursor* birləşdirir. Əlavə olaraq,

Desktop Icons settings iş masasında **This PC**, **Recycle Bin**, **User's Files**, **Control Panel**, **Network** kimi sistem qovluqların iş masasında görünüb və ya görünməməsini təmin edir. Həmçinin bu qovluqların piktoqramlarını dəyişməyə imkan verir. **Control Panelin** piktoqramını dəyişmək mümkün deyil

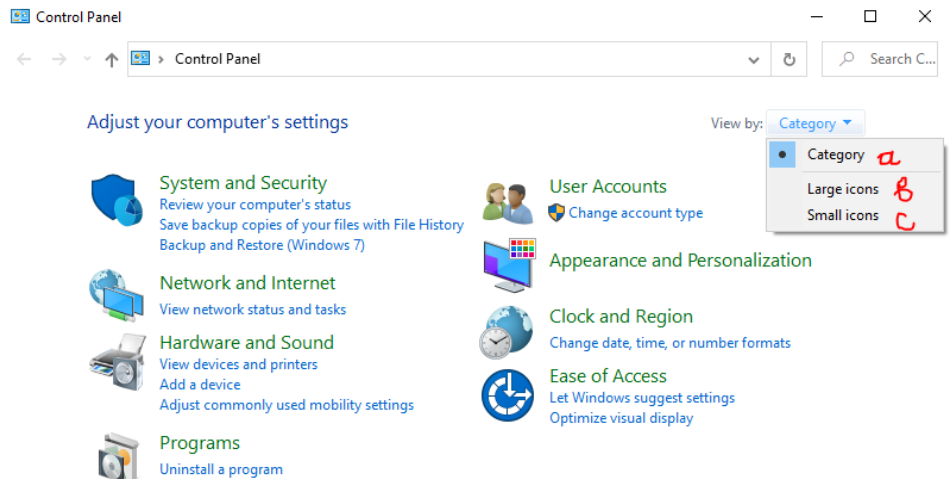
Background

Fonts: Bu bölmədən isə şrift tipləri seçilir

Taskbar and Start menu: tapşırıqlar paneli və start menyusunda bəzi sazlamalar aparmaq üçündür. (əvvəlki mövzularda bunlar haqqında danışmışıq. Yuxarı qalx təkrarla ☺).

Control Panel

Adındanda göründüyü kimi burada kompüteri idarə etmək üçün vacib alətlər vardır. Bu alətlər köməyi ilə kompüterimizin funksiyalarını sazlaya və ya dəyişə bilərik (Məs: kompüterin dilini dəyişmək, mausun göstəricisini dəyişmək, şəbəkə adapterini sazlamaq, driverləri silmək və ya yükləmək, saat tarix sazlamaları etmək və.s). Control Paneldəki alətləri 3 görünüş formasında görə bilərik:

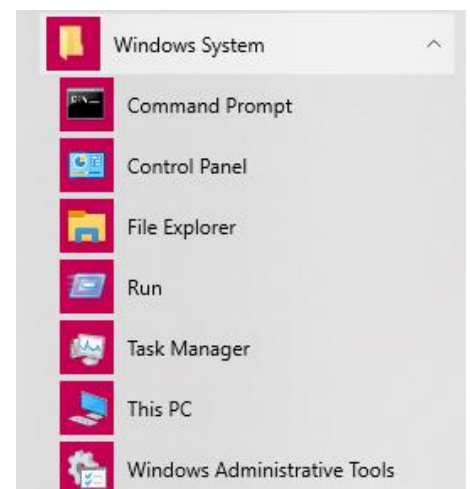
- a) Kategoriyalar üzrə
- b) Böyük piktoqramlar
- c) Kiçik piktoqramlar

Control Panel daxilindəki alətlərə kateqoriyalar üzrə nəzər yetirək.

- ✚ **System and Security:** Sistem təhlükəsizlik vasitələri, sistem haqqında məlumat almaq, verilənlərin ehtiyat nüsxələrini saxlamaq və.s.
- ✚ **Network and Internet:** İnternetə qoşulmanın sazlanması, şəbəkə qovluqları və faylların ümumi girişinin sazlanması, lokal şəbəkənin vəziyyətinin yoxlanılması, şəbəkəyə simsiz qurğuların əlavə edilməsi və.s.
- ✚ **Hardware and Sound:** Qurğuların və kompüter hissələrinin sazlanması və səs ayarlarını tənzimləmək.
- ✚ **Programs:** Kompüterə yüklənmiş proqramları görmək və onları silmək.
- ✚ **User Account:** İstifadəçi hesablarının idarə olunması, sistemə giriş parolu qoymaq və.s.
- ✚ **Appearance and Personalization:** İş masasında görünüşün nizamlanması, Start menyusunu və Taskbarın sazlanması, şrifrlərin idarə olunması, qovluq parametrlərinin idarə olunması və.s.
- ✚ **Clock and Region:** Saat və tarix, Dil, və Region sazlamalarını etmək üçündür.
- ✚ **Ease of Access:** Ekran klaviaturası, ekran lupası, ekran rənginin parlaqlığı və.s parametrləri təyin etmək üçündür.

Windows-un sistem qovluğunda olan obyektlərə nəzər yetirək:

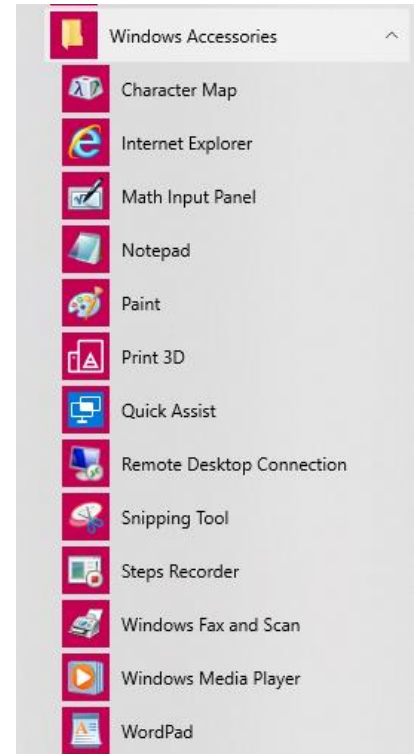
- **Command Prompt** – mətn formasında əmrlər yazmaq üçün istifadə olunur.
- **Control Panel** – komputerdə müxtəlif sazlamalar buradan həyata keçirilir.
- **File Explorer** – fayllar və qovluqlar ilə səmərəli işləmək üçün istifadə olunan pəncərədir.
- **Run** – hansısa bir əmrə qısa keçid üçün istifadə olunur.
- **Task Manager** – Asılı vəziyyətdə qalmış proqramları bağlamaq üçün istifadə olunur və kompüterin iş prosesinə buradan nəzarət mümkündür.
- **This PC** – Kompüterin məntiqi disklərinə buradan nəzər yetirmək mümkündür.
- **Windows Administrative Tools** – komputerdə istifadə olunan utilitlər yəni xidməti proqramlar bu qovluğun daxilindədir.

Standart Proqramlar

Windowsun standart proqramlarını görmək üçün *Start* menyusundan *All programs* oradan isə *Windows Accessories* qovluğuna daxil olmaq lazımdır (**Start→All programs→ Windows Accessories**). Standart proqramlar aşağıdakılardır:

- ❖ **Character Map:** Kompüterdə istifadə oluna biləcək bütün simvolların siyahısı buradadır
- ❖ **Internet Explorer:** Windows-un standart brauzeridir.
- ❖ **Math Input Panel:** Riyazi düsturları əl ilə yazmağa imkan verir.
- ❖ **Notepad:** Qeydlər etmək üçün mətn redaktorudur.
- ❖ **Paint:** Rəsm çəkmək üçün qrafik redaktordur.
- ❖ **Print 3D:** 3D formatında modellərə baxmaq, çəkmək və çap etmək üçün istifadə olunur.
- ❖ **Quick Assist:** Uzaqda olan kompüterə giriş imkanı yaradır.
- ❖ **Remote Desktop Connection:** Uzaqda yerləşmiş kompüteri şəbəkə vasitəsilə idarə etmək üçündür.
- ❖ **Snipping Tool:** Ekranın müəyyən hissəsinin şəkilini çəkmək üçündür (El arasında: skreen etmək deyirik))))
- ❖ **Steps Recorder:** Tətbiq etdiyimiz hər addımın şəkilini çəkərək ardıcıl olaraq bizə göstərir.
- ❖ **Windows Fax and Scan:** Fakslar qəbul etmək, göndərmək və sənədləri skan etmək üçün istifadə olunur.
- ❖ **Windows Media Player:** Media faylları oxutmaq üçün istifadə olunur.
- ❖ **Wordpad:** Funksionallığına görə **Word** proqramından geri qalan mətn redaktorudur. Wordpad proqramında yaradılmış faylın ad genişlənməsi **rtf** olur.

Windows-da əngəlli insanlar üçün kömək məqsədi ilə bəzi əmrlər mövcuddur.

- ❖ **Magnifier:** Görmə əngəlli insanlar üçün ekran lupasılaşdırma edir.
- ❖ **Narrator:** Eşitmə əngəlli insanlara kömək məqsədi ilə istifadə olunur.
- ❖ **On-Screen Keyboard:** Ekran Klaviatura əlavə edir
- ❖ **Windows Speech Recognition:** Nitq qüsurlu insanlar üçün səs tanıma həyata keçirir.

Qapılar bağlanır növbəti stansiya MS Word 2010